יום עיון של ועדת המומחים לנושא התאמת תוכניות הלימודים
וחומרי הלימוד למאה ה-21

מיעדי החינוך לכיתת הלימוד

כ"ד בסיוון תשע"ט, 27 ביוני 2019
מכון ון ליר בירושלים

שפת אם
כמיומנות תשתית וכתחום יסוד

דורית רביד

בית הספר לחינוך והחוג להפרעות בתקשורת

אוניברסיטת תל אביב

לשפה תפקיד כפול בעולם החינוך

- הלשון היא התשתית המושגית, המערכתית והצורנית לתקשורת, להבעה ולהבנה של כל תחום שבני אדם עוסקים בו
  - כלומר, היא משמשת אותנו לכל תחום תקשורתי וקוגניטיבי
  - רכישתה טבעית, אבל היינו מעוניינים שהחינוך הלשוני יביא אותה למצב אופטימאלי
- הלשון היא בעצמה תופעה קוגניטיבית שיש להכיר אותה ולדון בה כאובייקט למחקר
  - כלומר, ללשון תכונות משלה שיש להכיר אותן וללמוד אותן כדיסציפלינה
- בין שתי פונקציות אלה נע החינוך הלשוני, שתפקידו לקדם את האוריינות הלשונית – היכולת לשלוט בשפה על כל גווניה ובכל הקשריה
- השפה היא אפוא גם תחום יסוד בקוגניציה, בתקשורת וגם מיומנות תשתית בכל מערכת חינוכית

מטרת-העל של החינוך הלשוני

- קידום האוריינות הלשונית (Ravid & Tolchinsky, 2002)
  - היכרות פעילה עם שפת האם על כל גווניה
    - באפנות הדבורה והכתובה
    - העברית החדשה על משלביה וסוגותיה
      - בהקשרים תקשורתיים שונים
      - בשימושים דיסציפלינריים שונים
      - תקופות היסטוריות בעברית טרם החייאתה
    - הערבית המדוברת והערבית הכתובה
      - תופעת הדיגלוסיה

רכישת שפת אם

- כל ילד יכול לרכוש כל שפה
  - בהינתן הבשלה ביולוגית עד גיל ההתבגרות ותשומה לשונית משמעותית מספקת
    - חשיבות מיוחדת נודעת לדיאלוגים שפתיים על התפתחות המוח
  - ידע השפה הילדית נרכש כתולדה של אינטראקציה מורכבת בין כישורים קוגניטיביים כלליים לתשומה לשונית
    - זיכרון, זיהוי דפוסים, יכולת הכללה, קשב משותף, תשומת לב, חשיבה לוגית
  - ידע השפה הוא עמוק וסמוי
- למן ראשית הרכישה, לומד השפה שם לב למבנה הייחודי של השפה ופועל על פיה

לאורך שנות ההתפתחות

- התלמידים נמצאים במסגרות חינוכיות
  - משפחתון, מעון יום, גן ילדים, בית ספר יסודי, חטיבת ביניים, בית ספר תיכון
- כלומר
- החינוך הלשוני רוכב על גבי ההתפתחות הטבעית

רכישת האוריינות הלשונית

- גם התפתחות האוריינות הלשונית מתרחשת בשלבים
  - למידת קרוא וכתוב
    - הכרת מערכת הכתב של שפת האם
  - מעבר לשימוש בקריאה ובכתיבה כמכשירים התקשורתיים העיקריים
  - מעבר לסגנון השיח של השפה הכתובה
  - שימוש באוצר מילים שרובו לקוח מן השפה הכתובה
  - שימוש במבנים תחביריים מורכבים להבעת רעיונות מורכבים

התפתחות הלשון הטבעית והחינוך הלשוני

- השפה מתפתחת באופן טבעי בד בבד עם העיסוק בה במערכת החינוך

התפתחות בו זמנית

רכישה לשונית

- לימוד אוצר מילים בסיסי מן ההקשר
  - מילות תוכן ומילות דקדוק
- הופעת הדקדוק
- רכישת המערכות הדקדוקיות
- התגבשות כישורי השיחה
- רכישת מבני גזירה שונים
  - בנינים, משקלים, סופיות
- התפתחות מבנים לשוניים מורכבים ומופשטים
- שפה ציורית, מבני סביל
- חשיבה על השפה

חינוך לשוני

- חשיבה על השפה
- הוראה ולימוד של הקריאה והכתיבה
- מעבר לשימוש בשפה הכתובה כדי ללמוד
- הוראה מסודרת וקוהרנטית של הלשון
- עיסוק מתמיד בשפה
- קריאה וכתיבה של טקסטים מסוגות ובדיסציפלינות שונות
- הכרת אוצר מילים ומבנים אוריינים

התלמידים חווים התפתחות משולבת

בקשר שבין השפה לחינוך הלשוני

- יש תפקיד קריטי לחשיבה על השפה
- המטא-לשון או המודעות הלשונית
- החינוך הלשוני עושה שימוש בשפה כמו כל תחומי ההוראה והלימוד
- אבל זוהי הדיסציפלינה היחידה שהשפה היא תחום ההוראה והלימוד שלה
- כלומר, חושבים על השפה באמצעות השפה

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

סיוון, 4;6

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

ילד בכיתה א': זה לא מצחיק בכלל

הילד לא חשב על הקשר הצורני בין שתי המילים

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

ילד בכיתה ג' אמר: זה נורא נורא מצחיק
הוא נשאל: למה זה מצחיק?

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

וזו הייתה תשובתו:
זה מצחיק
כי במרוקו לא אוכלים מרק, אוכלים קוסקוס!

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

התשובה הזאת מעידה שהילד חשב על
ההיבט התוכני של האמירה
ולא על צורתן של שתי המילים

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

ילד בכיתה ה': היא חשבה שזה חרוז
הילד כמובן יודע מהו חרוז, אבל לא מצא
את המינוח הלשוני המדויק להצביע על הקשר
הצורני

נכון במרוקו אוכלים הרבה מרק?

ורק בכיתה ז' אמר אחד הנבדקים:
: היא חשבה שזה מאותו שורש

דוגמא זאת

- מלמדת אותנו שאפשר ללמד ילדים על מבנה השפה שלהם
- אם נעשה זאת בדרכים שידברו אליהם
- אם נדע לדרוש מהם מה שהם מסוגלים לעשות בגיל מסוים
- ושנבנה את הידע נדבכים נדבכים עד להגעה לשיח מפורש

שתי מטרות לחינוך הלשוני בשפת אם

1. הכרה פורמלית של השפה כתחום דעת
2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

= קידום האוריינות הלשונית

שתי מטרות לחינוך הלשוני בשפת אם

1. הכרה פורמלית של השפה כתחום דעת
2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

= קידום האוריינות הלשונית

1. הכרה פורמלית של השפה כתחום דעת

- אף שכולנו יודעים לדבר וכולנו משתמשים בשפה ככלי הזמין לנו בכל עת
- איננו יודעים ידע שיטתי ומסודר על השפה
- על רכיביה ועל המטרות שהיא משרתת
- את הידע הזה צריך ללמד לאורך שנות בית הספר
- כדי שנכיר את המנגנון המופלא הזה שעומד לרשותנו

1. הכרה פורמלית של השפה כתחום דעת

- כדי להביא לכלל מודעות את הידע הלשוני הסמוי
- כדי לארגן אותו למערכות שניתן לחקור
- כדי לתת שם לתופעות שאנחנו מכירים אינטואיטיבית
- כדי להכיר את המנגנון שמאפשר לנו לדבר ולתקשר

כדי שהלימוד יהיה יעיל ומועיל

- תכניות הלימוד צריכות להיות מושתתות על עקרון הכלים השלובים של התפתחות השפה הטבעית והאוריינות הלשונית
  - כלומר, לרשות המורים ולרשות כותבי התכניות צריך לעמוד הידע שנרכש במחקרים רבים על סדר הרכישה של מבנים לשוניים, אוצר המילים ויכולות השיח בשפת האם
  - ידע שהוא במהותו התפתחותי

כדי שהלימוד יהיה יעיל ומועיל

- על החינוך הלשוני להתקיים בהקשרי השפה
- בחשיפה לטקסטים
- בתרגול של זיהוי, הבנה, הפקה
- בהקשרים בעלי משמעות ומאתגרים במידה הנכונה
- וככל שיעלו הגיל ושנות הלימוד, ניתן יהיה להרחיב את הטווח שלה ולדרוש דיוק רב יותר

שתי מטרות לחינוך הלשוני בשפת אם

1. הכרה פורמלית של השפה כתחום דעת
2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

= קידום האוריינות הלשונית

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- להגיע לרמות גבוהות ואיכותיות של קריאה וכתיבה
- של הבנת הנקרא והנשמע, של יכולת ההתבטאות בכתב ובעל פה

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- אנו חיים בעולם רווי מידע רב ועצום המתחדש וגדל בקצב אדיר
- הדרך העיקרית שבה ניתן לקלוט מידע, לעבד אותו ולשמר אותו בזיכרון הוא על ידי קריאה וכתיבה
- ועוד יותר חשוב, דרך המלך להפיק מידע ותובנות מן הטקסט ולקשר אותו בצורה מעמיקה עם טקסטים אחרים– היא החשיבה המילולית
-

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- אין דרך להתמודד על מקום בעולם המודרני, שבו הידע והמידע הם המטבע העובר לסוחר, ללא תפקוד אורייני ראוי בשפת האם
- תפקוד אורייני ראוי כרוך ברמת גבוהה של כתיבה וקריאה בסוגות שונות
- כדי להגיע לתפקוד גבוה בהבעה בכתב ובהבנת הנקרא יש להתחיל במלאכה בגיל צעיר
- על הילדים לעסוק בקריאת טקסטים ובכתיבתם

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- השפה הכתובה והטקסטים בסוגות שונות מארחים בתוכם אוצר מילים אפייני לסוגה ולתמה
- משמעויות חדשות למילים מוכרות
- מבני שפה אפייניים לכל סוגה
  - למשל, פעלים בסיפורים ומבנים שמניים מורכבים בטקסטים מידעיים ועיוניים
- שפה ציורית ומופשטת המקדמת חשיבה על השפה
- ומידע רב ומגוון שנלמד "על הדרך" תוך כדי קריאת הטקסט

כדי להדגים את השילוב בין התפתחות השפה הטבעית לבין האוריינות הלשונית

- נעקוב אחר התפתחות אוצר המילים
- בתקופת התפתחות השפה המאוחרת
  - כלומר, בשנות בית הספר
- המשאב הקריטי והתשתיתי ביותר של השפה

התפתחות מילונית מאוחרת: חמש מילים חדשות כל יום

- מילים ארוכות יותר
  - נהנתנות, אקסטרפולציה, חשאיות, גלובליזציה
- מילים מורכבות יותר
  - חדר חושך, עזרים דידקטיים, שיווי משקל, שעיר לעזאזל, חזון למועד, אלא אם כן, מן הסתם, יורד לסוף דעתו, העלה השערות
- מילים נדירות / ספציפיות יותר
  - חצובה, בוסתן, ארי נמלים, מלקחיים, מהוסס, המולה, רופס, רהוט
- מילים השייכות לתחומים בית ספריים
  - מועד ב', ציון מגן, ממלא-מקום

התפתחות מילונית מאוחרת: חמש מילים חדשות כל יום

- מילים השייכות לתחומי דעת שונים
  - זג, יבשת, וירוס, מצפה כוכבים, שאלה רטורית
- מילים הדורשות הכרות עם העולם הנוכחי
  - מָעַל, בג"ץ, הון-שלטון, קרמלין, אמזון, אתר, מגדר, סטרט-אפ, מדיה, תקשוב
- מילים לועזיות
  - פטריארכלי, מוזה, גלקסיה, טייקון, אקזיט, יו-אס-בי

התפתחות מילונית מאוחרת

- בין גיל 12 ל-18 אוצר המילים משתלש
- הגידול העצום באוצר המילים נובע משני מקורות עיקריים
  - קטגוריות מילוניות בוגרות
  - העמקה במשמעויות השונות של המילים
- ובעקבות אלה – שינויים במבנה המילון

קטגוריות בוגרות: שמות מופשטים

- שמות עצם המביעים תכנים שאינם נתפסים בחמשת החושים אלא רק במחשבה
  - שמות פעולה
    - מעיכה, החלטה, טיפוס, התקהלות
  - שמות גזורים
    - צימאון, ותק, מנהל, מעמסה, תמורה, רוחב, נשיאות

קטגוריות בוגרות: שמות מופשטים

- שמות עצם המביעים תכנים שאינם נתפסים בחמשת החושים אלא רק במחשבה
- הופעתם ורכישתם הן תולדה של ההתפתחות הקוגניטיבית הדרמטית המאפשרת חשיבה מופשטת ורבת פנים
- ושל הפנייה אל השפה הכתובה כאל המקור הראשוני של הידע

קטגוריות בוגרות: מבני סמיכות

- מחנה אוהלים, מערת הדובים, מבחני שפה
- הופעה מוקדמת בגיל 4 בקרב ילדים
  - מקל אדים, איש הפצצות, פיז'מת ספורט
- עליה גדולה בכמות ובמגוון של מבני סמיכות בשנות בית הספר
- שימוש רב בשמות מופשטים
  - הגשמת חלומות, חישובי הסתברות, מחזור המים

קטגוריות בוגרות: מבני סמיכות

- סמיכות פרודה
  - ספירה של הנוסעים, תמונה של מחנה מעפילים
    - הרחבת הצירוף השמני
- סמיכות כפולה
  - העסקתה של המהנדסת, מגרעתו של האיש
    - מבנה המופיע אחרי גיל 7

קטגוריות בוגרות: תארים גזורי שם

- תארים בסופית –י הגזורים משמות עצם ומציינים תכונות שונות שלהם
  - מעשי, תחרותי, גלי, תורני, סופי, בשרני
  - פטרוכימי, סטנדרטי, ארגונומי, אקוסטי
- וגם תארים תוצאתיים הגזורים משמות
  - מכונף, מנוצה, מרוצף, מעוטר, מושבת

קטגוריות בוגרות: פעלים סבילים

- פעלים המביעים אירועים דינמיים תוך הרחקת מבצע הפעולה והדגשת הפעולה ומקבלה
  - המטוס הונחת בשלום בנמל התעופה
  - אם תעשה כך, יבוטל החוזה
- סביל אמיתי = בעבר ובעתיד

קטגוריות בוגרות: פעלים מנטאליים

- פעלים המביעים פעילות ואירועים המתרחשים בעולמנו הפנימי
  - מחשבות, רעיונות, תחושות ורגשות
    - התבונן, התפלא, נהנה, החשיב, ויתר, התאבל, דאג, החליט, האמין, קיווה
- וגם פעלי אמירה
  - הצטדק, הסביר, תאר, ביטא, מספר

קטגוריות בוגרות: פעלים גזורים

- פעלים ששורשיהם נגזרים (בעיקר) משמות
  - לרמזר, לתעד, לתעש, להנדס, למרכז, לדוושף
  - לדלת, לקנסל, לסנכרן, לקנפג

העמקה במשמעויות השונות של המילים

- משמעויות מרובות של מילים
  - השתלם
  - סיכם
  - מאומץ
  - אסור
  - מנצח
  - מפה

העמקה במשמעויות השונות של המילים

- כמעט כל מילה הקיימת כבר במילון עוברת שינויים גדולים והרחבות במשמעות
  - לרוב לכיוון המופשט
    - התרוצץ
    - הבשיל
    - קרן
    - קריר
    - רדוד
    - מכובס

מילות פונקציה

- הרחבת מילון המילים הדקדוקיות וצורני הדקדוק
  - בכינויים
    - אתן
    - תשמענה
  - במילות היחס
    - מעבר ל
  - במילות הקישור
    - על אחת כמה וכמה
    - למשל

שינויים במבנה המילון

- במילון העברי (כמו ברוב שפות העולם) יותר שמות עצם ופחות פעלים ותארים
- ברכישת השפה המאוחרת מופיעים יותר פעלים ויותר תארים על חשבון השמות
- אך במקביל נרכש מספר ענק של שמות עצם מופשטים

שינויים במבנה המילון: שמות

- יותר שמות קיבוציים וגנריים
  - צמחיה, מועדון, גדוד, להקה
- יותר שמות מופשטים
  - מענק, תמסורת, עיקרון
- יותר שמות בנקבה
  - תפוקה, מורשת, הרתעה
- יותר שמות מורכבים
  - מערכת השמש, ציוד אלקטרו-אופטי

שינויים במבנה המילון: שמות

- הופעה של מגוון גדול של מבנים מורפולוגיים ומורפו-תחביריים המציינים שמות
  - משקלים
    - תקטלה
  - סופיות
    - -יה, -ות
  - מבני סמיכות
    - קלות דעת
  - שם ותואר
    - שביתה איטלקית

שינויים במבנה המילון: תארים

- יותר תארים מנטאליים ומופשטים
  - יהיר, מסורתי, מעודכן, חדשני, רכושני, "מתוקתק"
- יותר תארים מורכבים
  - תת-מימי, שוחר שלום, מסביר פנים, תלת-ראשי, ים תיכוני, מלא כרימון, עתיר שומן

שינויים במבנה המילון: תארים

- יותר תארים בקטגוריות בשלות
  - קטיל לתכונות פוטנציאליות
    - כביס, עמיד
  - קטלטל להקטנה
    - שחרחר, חמקמק
  - -י לתארים גזורי שם
    - זגוגי, חוצני, מילולי

שינויים במבנה המילון: פעלים

- יותר פעלים מנטאליים
  - רגשיים וקוגניטיביים
    - נחרד, השפיע, השתכנע, התפלל, התמכר
    - קרס, החליד, שוטט, כבש, התקפל
- מורכבים
  - קנה את עולמו, ירד לחייו, "התהפך עליו"
- ספציפיים
  - אלתר, הידס, שכר, השאיל
- סבילים
  - נופץ, נלמד, הופרט

שינויים במבנה המילון: פעלים

- ירידה בכמויות הפעלים בבניין קל
  - מילון הליבה של העברית
- עלייה בכמויות פיעל לעומת הפעיל
  - גרימה וגזירה משמות
    - מחשב, רוקן
- הפעיל תהליכי ללא מבצע
  - החלים, הבשיל
- עלייה בבניינים נפעל והתפעל
  - להבעת אירועים, פעילויות ומצבים המתרחשים (לרוב) באין מבצע
    - נבצר, נמלט, התארגן, התבסס

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- בכל כיתה, קבוצת גיל ומגזר ניתן למצוא נושאים מעניינים לדון בהם בכיתה
- נושאים המופיעים בספרי הלימוד בשפת האם או במקצועות אחרים או נושאים המעניינים תלמידים בכיתה
- על נושאים אלה ניתן לערוך דיון
- ובעיקר רצוי להציג אותם כנושאים לכתיבה בסוגות שונות
- תפקיד זה אינו שמור רק למורים של שפת האם

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- "להתחיל בקטן" – לכתוב בהתחלה טקסט קצר, אך להתעכב על הפיסוק שלו
- לשוחח על הרעיונות המועלים בו
- ולהגדיל את אורך הטקסט לאט ותוך כדי עבודה אינטנסיבית
- כדאי גם להיעזר בטקסט שניתן לקרוא ולכתוב עליו לפי הצורך

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- יש הרואים בהבנת הטקסט את הדרך האולטימטיבית לעמוד על יכולות השפה הגבוהות
- אין ספק שגם כאן יש "להתחיל בקטן"
- על הטקסטים שילדים צעירים צריכים לקרוא להיות קצרים ומגוונים מבחינת הסוגות והתמות שלהם
- ככל שעולים הגיל ושנות הלימוד, על הילדים לחוות טקסטים ארוכים יותר ומגוונים עוד יותר
- **מן הבחינה הזאת, כדאי להיעזר במורים של כל המקצועות האחרים רבי המלל**
- שבשיעורים שלהם יש להפיק תובנות מטקסטים ולכתוב תשובות לשאלות

2. טיפוח ההבעה וההבנה בעל פה ובכתב

- אין דרך להגיע לרמות גבוהות של כתיבה וקריאה ללא כתיבה וקריאה מרובות
- המתייחסות לטקסט כאל מקור מידע והנאה ולא כאל מבחן פסיכומטרי
- במקביל לעבודה הנדרשת מן התלמידים, על המורים עצמם לעסוק בטקסטים שהילדים צריכים לקרוא
- לקרוא אותם בעצמם, להתייחס לסוגות שלהם, להבין את מהותן של השאלות הנשאלות
- לעמוד על טיבו של אוצר המילים המופיע בטקסט ועל העושר המושגי הטמון בו

עיקר העבודה על הלשון הדבורה

- מתרחשת בהתפתחות באופן טבעי
- אבל בבית הספר אנו מבקשים לרתום את השפה הדבורה כדי להוביל את עגלת החשיבה והלימוד
- כלומר, כדי לתת לתלמידים כלים נוספים לחשיבה על חומר הלימוד, לארגונו ולהפנמתו
- **לכן, טיפוח השפה הדבורה שייכת לכל המורים**
- לא בהכרח למורים לשפת האם

העבודה על הלשון הדבורה

- צריכה להתמקד בדרכי ההתבטאות, הדיון והבעת הרעיונות בשיח רב משתתפים
- לקיחת תור
- יזמה להצגת רעיון חדש ופיתוחו בשיח
- דיאלוג ורב-לוג בין המשתתפים
- שאילת שאלות
- תגובות מסודרות ומושכלות לאמירות של בני שיח הנוכחים באותו אירוע שיח

העבודה על הלשון הדבורה

- כמו כל תחומי החינוך הלשוני
- יש "להתחיל בקטן"
- בדיאלוג קצר
- בהצגת תחומי עניין של התלמידים
- ברב-לוג קבוצות קטנות
- ולאט לאט להרחיב את היריעה מבחינת זמן הדיון, נושאי הדיון וגודל הקבוצה
- כך יילמדו הכללים לניהול שפה דבורה בשיח רב משתתפים

סיכום והמלצות
...

שפת האם שייכת לכולם

- רכישת השפה הטבעית והתפתחות האוריינות הלשונית הולכות יד ביד
- כשהתוצאה – אדם אורייני לשונית
- בעל שליטה אוטומטית בשפה
- מכיר את גווניה השונים
- משלב בין האופנות הדבורה לכתובה
- בעל היכולת לגייס משאבי שפה עשירים הן להתנהלות יום יומית והן להבעת רעיונות מורכבים
- **הן למורים לשפת האם והן לכלל המורים יש תפקיד בתהליך זה**

תהליך הרכישה של האוריינות הלשונית

- נשען על אותם שלושה עקרונות של רכישת השפה

1. כריית נתונים בהסתמך על שכיחות ומשמעותיות
2. Emergence הופעת קטגוריות
3. תפיסת התלמיד כבן שיח

- קיום מסגרות-התייחסות בין מוען ונמען בעלי כוונות תקשורתיות
- הרגלי אינטראקציה בעלת משמעות
- שיחה, דיון, קריאה, כתיבה

תפקיד המסגרת החינוכית

- כריית נתונים בהסתמך על שכיחות ומשמעותיות
  - חשיבות קריטית לכמות התשומה הכתובה (והדבורה) ולדרך שבה הן מוגשת לתלמיד בהקשרים משמעותיים מגוונים
  - אין הצלחה בכתיבה ובקריאה ללא כתיבה וקריאה
  - לא ניתן לייצר קיצורי דרך ביצירה של מערכת מורכבת כל כך
  - הדורשת יצירה והנגשה של משאבי שפה מגוונים
- יש להניח תשתית סדורה, ברורה, עשירה ומגוונת של שפה
- ולהמשיך ולפתח אותה בהקשרים תקשורתיים מגוונים
  - חזרה, הרחבה, הדהוד, קישור
  - לשם הנאה אינטלקטואלית וחברתית

תפיסה זו

- רואה בחינוך הלשוני תהליך ארוך טווח המתחיל בכיתות הגן ונמשך עד לסיום בית הספר התיכון
- זהו תהליך עתיר-השקעה שבו בית הספר היסודי הוא זירת עבודה על תשתיות השפה והאוריינות
- בחטיבת הביניים מעמיקים בחשיבה הלשונית ובהרחבת כישורי השיח הדבור והכתוב
- בבית הספר התיכון ניתן כבר לעשות שימוש ביסודות שהונחו כדי להשיג שליטה באוריינות הלשונית לתקשורת מילולית בכתב ובעל פה

קשר הדוק

- קיים בין רכישת אוריינות בשפת האם לבין הצלחה בלימוד שפות נוספות בבית הספר
- גם שפה שנייה וזרה נבנית מכריית נתונים בתשומה לשונית ובשיח אינטראקטיבי בעל משמעות בין מורים ללומדים
- ביסוס האוריינות בשפת האם קריטי לחשיבה לשונית, לרכישת איסטרטגיות לקריאה ולכתיבה ולהתמצאות בעולם הרב ממדי של השיח
- יכולת הכתיבה והקריאה בשפה שנייה / זרה נשענת על יכולות אלה בשפת האם

תכניות הלימודים בחינוך לשוני

- למן הגן ועד לבחינות הבגרות
- אמורות להיות מושתתות על עקרון הכלים השלובים
  - התפתחות לשונית וקוגניטיבית של התלמידים והגשה מקבילה של חומרי הלימוד
- לקחת בחשבון את היכולות של הילדים בכל גיל
- להכיר את המסלול ההתפתחותי של רכישת שפת האם
- לבחור בצורה קוהרנטית ומושכלת את נושאי הלימוד
- להיבנות משיתוף פעולה בין מורי שפת האם לשאר המורים

על המורים

- להגיע להיכרות מעמיקה עם השפה בכלל ועם שפת האם בפרט
- להכיר בכך שילדים עוברים שינויים התפתחותיים במקביל לשינויים גדולים בסביבה הלשונית שלהם
- לרכוש ידע על המהלך ההתפתחותי של רכישת שפת האם
- להבין את העקרונות של למידת שפה ורכישת האוריינות
- ליישם אותם בהוראה ובהערכה תוך לקיחה בחשבון של השונות הרבה שבין ילדים